

Groene Flair

Eva Peeters e.a., *Groeten uit Transitie. Duurzame ideeën voor het dagelijkse leven*, Antwerpen: Standaard Uitgeverij, 2013, 240 p.

‘Hopla, krijg je zomaar ineens een boek over anders gaan leven onder je neus geduwd. Nondepitjes! Snel terugleggen, denk je vast. Maar wacht nog even. Negeer die clichés voor een keertje en ga gewoon je eigen gang. Dat is precies wat wij al een tijdje doen, met veel enthousiasme, hilarische gesprekken, dubieuze en soms wel succesvolle experimenten tot gevolg. Experimenten waar wij, de hostessen der duurzaamheid, je met veel plezier eens doorheen willen gidsen.’

Zo opent *Groeten uit Transitie*, een praktijkboek over een duurzame levensstijl. En dat zet meteen ook de toon van het boek, het resultaat van een groepsproces en samenwerking zoals de ‘wij’ aangeeft, en waarbij het persoonlijk engagement heel duidelijk aanwezig is. De tekst – ‘de stem in het boek’ – is van Eva Peeters; Madame Zsazsa droeg bij aan de ‘experimentele’ praktijk en levert ook een aantal patronen; Kristien Hens zorgde voor de wetenschappelijke onderbouwing en de nodige berekeningen over energiebesparing e.d.; van Dorien Knockaert zijn de voorgestelde gerechten en de info over seizoensgroenten; Joke Rous schreef enkele korte verhalen over de worsteling met duurzaam leven van Kelly en meener Janssens, hilarisch en relativerend. Geen moraliserende toon dus, maar een aanstekelijk boek dat uitnodigt om ergens mee te beginnen, ‘gewoon je eigen gang’ te gaan. En daarvoor biedt het boek een resem aan ideeën op de belangrijke domeinen van het dagelijkse leven met een ecologische impact: ‘op je bord’, het langste hoofdstuk; ‘in je tuin’, met aandacht ook voor volkstuinten, guerrilla gardening e.d.; ‘onderweg’, waarbij de fiets tot ‘onze

stalen trots’ wordt; ‘op je lijf’, over cosmetica, wassen, luiers...; ‘in je huis’, met veel aandacht voor energie; ‘in de sacche’ tenslotte trekt het huishouden open naar maatschappelijk uitdagingen als minder consumeren en grondstoffengebruik, piekolie, plastic-vervuiling, complementaire munten, de 21-urenwerkweek. Het spreekt voor zich dat al die thema’s in één boek niet exhaustief behandeld kunnen worden, maar er is wel aandacht voor de redenen waarom je je dagelijkse praktijk zou veranderen als voor praktische voorbeelden. Een uitvoerige leeswijzer per hoofdstuk zet dan aan tot verder zoeken. Daarbij is het boek mooi vorm gegeven door Els Menten, met veel tekeningen en foto’s – die ook getuigen van de praktijk van de auteurs. De getekende toekomstverbeelding van Marijn Dionys voegt daar nog een extra dimensie aan toe. Alles bij elkaar inspiratievol en dus een aanrader.

Toch enkele kanttekeningen. Een boek kan niet over alles gaan, heeft dus een focus nodig en die ligt hier op het wegwijs maken van een breed publiek naar een duurzame levensstijl. Dat is zeker een legitieme keuze. Maar de titel van het boek wijst op een transitie of systeemverandering, en dat vraagt m.i. om een goede kadering van de mogelijkheden en beperkingen van het werken aan gedragsverandering. En dan zijn er enkele belangrijke aspecten die ik mis, of alleszins meer nadruk mochten krijgen. Een eerste is het cruciale belang van sociale rechtvaardigheid, vooral in een maatschappelijke context waarin duurzaamheid wel verbonden wordt met ecologie en economie, maar het herverdelingsvraagstuk niet tot de kern van het debat behoort. Zo begint het boek met een bondige omschrijving op twee pagina’s van de begrippen duurzame ontwikkeling, ecologie, greenwashing, opwarming van de aarde, transitie en veerkracht – kort en duidelijk. Daarbij gaat transitie om ‘de overgang naar een duurzame en sociaal rechtvaardige samenleving’. En in het

boek vind je dan ook aandacht voor fair trade, voor een eerlijk inkomen voor boeren, of voor de arbeidsomstandigheden in het Zuiden bij de productie van onze consumptieproducten. Bij de omschrijving van 'duurzame ontwikkeling' is de rechtvaardigheidsdimensie evenwel afwezig, wat symptomatisch is voor de gangbare maatschappelijke duiding ervan.

Verder begint het laatste hoofdstuk 'in de sacoché' met de stelling dat systemische veranderingen om meer vragen dan individuele gedragsveranderingen, dat wij daartoe ook onze machtsmogelijkheden als burger moeten inzetten. En dan is de vraag 'hoe?' De concrete uitwerking wijst dan toch vooral op de mogelijkheden van die burger om als consument 'neen' te kunnen zeggen. Voor het realiseren van een rechtvaardige samenleving zal dat hoe dan ook tekortschieten. Burger zijn betekent ook om buiten de eigen kring te treden en zich te organiseren, o.m. via sociale bewegingen, en dat had ik dan toch graag even gelezen. Kwestie van alle mooie perspectieven die het boek biedt in de juiste verhoudingen te zien. Met alle sympathie, maar misschien bij de volgende editie?

Jef Peeters

De vakbond als de voorvechter van de transitie: wens of realiteit?

Räthzel, N., & Uzzell, D. (Eds.). (2012). *Trade Unions in the Green Economy: Working for the Environment*. Routledge

Recent staken Anneleen Kenis en Matthias Lievens in hun boek *De mythe van de groene economie* een opmerkelijke hand uit naar de vakbeweging in de strijd voor een radicale omwenteling van het kapitalistische systeem. De groene beweging en de vakbeweging zouden samen de motor moeten worden achter

een ecosyndicalistische strijd. Ongeveer parallel met dit Nederlandstalige boek, verscheen ook het boek *Trade Unions in the Green Economy: Working for the environment*. In dit boek worden zowel academische als vakbondswerkers aan het woord gelaten over hoe zij de samenwerking zien tussen de vakbond en de groene beweging, in theorie en in praktijk. In deze boekbespreking kijken we met een kritische bril naar dit laatste boek. We doen dit in het licht van de oproep van Kenis & Lievens en belichten de obstakels en kansen van het ecosyndicalistische project.

Trade Unions in the Green Economy is opgebouwd uit twee grote delen. In een eerste deel worden verschillende vertegenwoordigers van internationale vakbondskoepels aan het woord gelaten over hun visie op de rol van de vakbond in de ecologische discussie. In een tweede deel worden onderzoekers aan het woord gelaten die hun visie en ervaringen delen over de ecologische tendensen in de syndicale wereld. In tegenstelling tot vele boeken over syndicalisme of ecologie ligt de focus in dit boek niet op Europa. Meer zelfs, geen enkele bijdrage maakt een analyse vanuit een Europees kader. Wel wordt er gekeken naar de vakbonden in Australië, de VS, Korea, Taiwan en Zuid-Afrika. Hoewel een niet-Europese invalshoek meer dan welkom is, kunnen we ons toch vragen stellen bij de veralgemeenbaarheid van de bevindingen aangezien het 'Europees syndicalisme' sterk verschilt van de syndicale tradities in bijvoorbeeld de VS.

Doorheen de zeer verschillende hoofdstukken van zowel de praktijkmensen als de academici komen er enkele tendensen naar boven. Zo blijkt duidelijk dat de arbeidersbeweging kiest voor een groene versie van het kapitalisme, en niet zozeer voor een radicale ecologische omwenteling. Daarnaast komt de dubbele identiteit van de vakbeweging telkens naar boven. Waar academici en activisten de 'sociale-bewegingskant' van de vakbond in de verf zetten, blijkt in realiteit dat de